

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte mandag den 8. april 1957 kl. 9.

Møtet ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede var: Bøyum, Reidar Carlsen, Hambro, Konrad Knudsen, Langhelle, Finn Moe, Selvik, Harald Torp, Vatnaland, Johan Wiik, Wikborg, Oscar Torp, Kjøs, Bondevik (for Hareide), Hegna, Røiseland, Smitt Ingebretsen og Watnebryn.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: Statsminister Gerhardsen, utenriksminister Lange, forsvarsminister Handal og handelsminister Skaug.

Etter anmodning av utenriksministeren ble dessuten følgende embetsmenn gitt adgang til møtet: Fra Utenriksdepartementet: Utenriksråd Skylstad, statssekretær Bryn, ekspedisjonssjef Jacobsen, sekretær Ålgård og (under behandlingen av spørsmålet om norsk lovgivning for Dronning Mauds land) sekretær Boehlke. Fra Forsvarsdepartementet: Statssekretær Sivert Nielsen.

Formannen: Det er ført opp to saker på dagsordenen. Den ene er *drøftelse av svar til Bulganin*, og den annen er spørsmålet om å *gjøre norsk lovgivning gjeldende for Dronning Mauds land*. Den siste er en sak som i all fall en del av utenrikskomiteens medlemmer vil huske at vi har hatt oppe en gang før, og utenriksministeren ber om at vi tar den først. Den skulle ikke ta lang tid.

Utenriksminister Lange: Som formannen nevnte, har utenrikskomiteen hatt denne saken til behandling tidligere på grunnlag av en odelstingsproposisjon for 1948, hvor det ble fremmet forslag om at loven om Bouvet-øya og Peter I's øy, som gjør norsk lovgivning gjeldende for disse to biland i Antarktis, skulle endres slik at norsk lovgivning også ble gjort gjeldende for Dronning Maud Land. Utenrikskomiteen behandlet saken både i 1948 og 1949, og innstillet begge gangene på at saken ikke skulle tas til behandling. Begrunnelsen var at man ønsket visse supplerende opplysninger om forholdene i Antarktis. Etter Odelstingets vedtak på grunnlag av utenrikskomiteens innstilling i 1949 falt så saken bort, fordi valgperioden var ute.

I 1951 ble saken igjen underhånden forelagt komiteen, men den svarte i brev av 24. april at man ikke burde fremme noen proposisjon om å utvide loven om Bouvet-øya og Peter I's øy, og det ble vist til striden mellom Storbritannia og Argentina/Chile om antarktiske områder. Nå har den striden ført til at Storbritannia har sendt de to land en serie med protester hvor det gjelder suverenitetsspørsmålet, og det siste som er skjedd, er at den britiske regjering 4. mai 1955 bragte saken inn for Den internasjonale domstol. Men begge de to andre land, Argentina og Chile, avslo kategorisk å anerkjenne domstolens jurisdiksjon, og 17. mars i fjor ble denne innsigelse tatt til følge av domstolen. En må derfor regne med at striden mellom Storbritannia og Argentina/Chile vil fortsette å være uløst i lang tid fremover, så skal vi vente på en avklaring av de problemene, må vi utsette det hele på ubestemt tid.

Det som nå har gjort det aktuelt å ta frem igjen denne saken, er den store virksomhet som utfoldes i Antarktis i Det geofysiske år, hvor vi har en ekspedisjon nede i Dronning Maud Land, men hvor også en rekke andre av de stater som deltar i Det geofysiske år, har ekspedisjoner innenfor område som vi har okkupert der nede. Nå er forholdet det at samtlige andre land som gjør krav på område i Antarktis, har vedtatt lover som gjør vedkommende lands nasjonale lovgivning gjeldende innenfor okkupasjonsområdet. Norge er det eneste land som ikke har tatt noe sånt skritt ennå, og nettopp i en periode som den vi nå står foran, hvor det blir utstrakt internasjonal aktivitet, vil altså norsk område der nede være det eneste hvor der ikke er noen lovgivning i det hele tatt. Det kan derfor oppfattes som om vi tviler nokså sterkt på vårt suverenitetskrav, hvis vi nå ikke tar dette skritt.

Derfor er vi i Regjeringen kommet til at det vil være riktig å fremme proposisjon i førstkommende statsråd. Og så vidt jeg har forstått på utenrikskomiteens formann, vil det være mulig for komiteen å behandle denne saken og for Stortinget å ta standpunkt til den før man går fra hverandre til sommeren, slik at norsk lovgivning kan være gjeldende der nede når Det geofysiske år begynner for alvor 1. juli.

Hambro: Jeg vil gjerne spørre om man er bekjent med at der fra de andre lands side er foretatt noen skritt til håndhevelse av jurisdiksjonsmyndighet i de områder hvor de sier at deres lovgivning skal gjelde. En av de ting som gjorde at man her i komiteen hadde store betenkeligheter ved dette, var at der ikke finnes noen art av norsk regjeringsmyndighet, og vel vanskelig kan tenkes å bli det – heller ikke noen representant for den norske Krone – som her kan tenkes å opptre. Vi er jo ikke uten erfaring fra Grønland om de vanskeligheter der er forbundet med jurisdiksjon – eller krav på å kunne ha jurisdiksjon – i et område hvor man overhodet ikke har noen adgang til å utøve jurisdiksjon.

Jeg er naturligvis enig i at det fra mange sider sett vil være en vinning å proklamere at norsk lov skal gjelde der nede. Men det er heller ikke utelukket at det kan bringe oss i visse konfliktsituasjoner. Og jeg vil gjerne høre om der fra de andre staters side er foretatt noe for å oppnevne representanter for de respektive kroners myndighet, og om vi er blitt notifisert offisielt om at deres lovgivning skal gjelde. For den norske ekspedisjon og de som deltar i den, gjelder jo norsk lovgivning allikevel, men vi er formodentlig den eneste stat som aldri har kunnet vise statsflagget i de farvann eller i de egne det her gjelder, og det gjør at det får en litt fiktiv karakter. Jeg vil gjerne høre hvordan man har tenkt seg at statens myndighet eventuelt skal håndheves, hvis der måtte oppstå noe behov for det.

Utenriksminister Lange: Som svar på hr. Hambros spørsmål kan jeg bare si at så vidt jeg kjenner til, er det ett eneste land av de som her står i en lignende stilling som vi – det er alt i alt Storbritannia, Australia, New Zealand, Frankrike, Argentina og Chile – som har fast statsmyndighet representert der nede. Storbritannia har det i Falkland Island Dependencies, og så vidt jeg kjenner til, er

det ingen av de andre som har fast statsmyndighet representert. Så vi vil ikke komme i noen annen stilling enn disse andre landene, bortsett fra Storbritannia.

Den samme innvending som hr. Hambro gjør gjeldende her, og som jeg fullt ut forstår vekten av, kunne jo også gjøres gjeldende mot at vi har gjort lovgivningen gjeldende for Bouvet-øya og Peter I's øy, –

Hambro: Ja, den ble jo også gjort gjeldende her i komiteen i sin tid.

Utenriksminister Lange: – hvor vi heller ikke har folk på stedet til å utøve myndighet.

At vi overhodet ikke har kunnet vise statsflagget der nede, er vel bare delvis riktig. Vi har jo nå i forbindelse med den ekspedisjonen som er der nede under Det geofysiske år, et kartleggingsparti som på vegne av norske topografiske myndigheter er i ferd med å kartlegge så store områder som det er mulig å komme over i løpet av de to år de skal være der nede. Det er i hvert fall en form for å markere at vi regner dette som norsk område. Men det er ganske riktig, vi har aldri sendt norske marinefartøyer dit ned og på den måten vist statsflagg.

Men det er vurderingen i Utenriksdepartementet at det kan virke som en svekkelse av vårt suverenitetskrav der nede hvis vi stadig nøler med å ta dette skritt, som er av mer symbolsk den reell art.

Hambro: Forholdet er jo ikke helt parallelt når det gjelder Bouvet-øya og Peter I's øy, for dem kunne ekspedisjonene ikke finne da de ble sendt ut etter dem, men Dronning Mauds land er jo til stede.

Jeg forstår alle de hensyn som kan gjøre seg gjeldende. Jeg vil bare spørre: Hvorledes er det nu med vår suverenitet der? Er den i løpet av de siste år blitt anfektet ved noen aksjon – fra russisk side, tenker jeg da særlig på – eller er den anerkjent?

Utenriksminister Lange: Den er hverken anerkjent eller anfektet. Den russiske regjering, sammen med flere andre – også den amerikanske – nedla jo i sin tid formell protest mot vår proklamering av norsk suverenitet der nede, men utover denne formelle protest, som var svaret på vår notifikasjon, er der intet foretatt fra noen av de to staters side. Vi må selvfølgelig være forberedt på at der kan komme nye protester fra de samme stater når vi nå notifiserer at vi har tatt dette skritt.

Får jeg lov å føye til de opplysningene jeg ga i sted: Som jeg nevnte, er det bare Storbritannia som har statsmyndighet fast representert i området. Storbritannia har sin guvernør på Falkland-øyene. New Zealand har oppnevnt en generalguvernør, men han bor i New Zealand. Frankrike har også oppnevnt en guvernør, men han bor på Madagaskar. Hvor det gjelder norsk myndighet i området, har lederen for den norske ekspedisjon som nå er der nede i forbindelse med Det internasjonale geofysiske år, fått politimyndighet for den tid ekspedisjonen oppholder seg der.

Vatnaland: Slik som det heile no ligg til, etter den utgreiinga som utanriksministeren her har gjevi, kan eg gje min tilslutning til at det no blir fremja ein slik proposisjon, og eg trur eg kan seia at eg vil stø proposisjonen når han kjem til handsaming her i komiteen.

Hambro: Det er altså tanken å notifikere de andre makter om at vi nu har fastsatt at norsk lov skal være gjeldende i dette område. Hva vil skje hvis der kommer noen protest mot det?

Utenriksminister Lange: Den vil i tilfelle bare bli tatt til etterretning. – Jeg ser at mine embedsmenn der nede ryster på hodet ved tanken om å notifikere at norsk lovgivning skal gjøres gjeldende.

Hambro: Ja, det var det jeg gjerne ville vite, for om jeg ikke husker feil, har vi jo aldri notifisert om at norsk lovgivning gjøres gjeldende for et område som er inndradd under norsk suverenitet. Det må vel være en naturlig følge av suverenitets notifikasjon, at vi har adgang til uten noen ny notifikasjon å gjøre det som er en naturlig følge av suverenitetserklæringen.

Jeg synes at det nok fra visse sider sett kan være en vinning å holde det hele svevende. På den annen side er jeg helt enig i at der vil tilsynelatende ihvertfall skapes en større fasthet om man dekreterer at norsk lovgivning skal være gjeldende. Men om vi vil få noen varig glede av det, er jeg ikke absolutt overbevist om.

Formannen: Jeg kan da forstå det slik at komiteen er enig i at Regjeringen fremmer denne proposisjonen.

Hambro: Jeg har ikke uttalt hverken noen enighet eller noen uenighet. Jeg vil ikke motsette meg at man behandler det her, men jeg vil forbeholde meg å tenke nøye over saken og undersøke litt om forholdene, før jeg tar endelig stilling.

Formannen: Da skulle vi være ferdige med denne sak nå, og vi går da over til den sak som står først på dagsordenen, nemlig *drøftelse av svar til Bulganin*.

Utenriksminister Lange: Jeg har med meg her en rekke nummererte eksemplarer av utkastet til svar, som vil bli delt om til samtlige de av komiteens medlemmer som ikke før har fått det. Vi har tidligere delt om til formannen og til ett medlem fra hvert parti. Jeg vil be om at samtlige eksemplarer – også de som ble delt om lørdag kveld eller søndag – blir levert inn igjen ved møtets slutt, fordi det vel er sannsynlig at der kan bli foretatt visse modifikasjoner på grunnlag av diskusjonen her i dag, og da er det viktig at der ikke er i sirkulasjon noen annen tekst enn den som blir den endelige og offisielle.

Før jeg leser igjennom dette utkastet til svar, vil jeg gjerne bare si noen ganske få ord om de overveielser som ligger til grunn for at vi har valgt den foreliggende redaksjon. Det er, så vidt jeg kan skjønne, gjennom det som er kommet

frem i russisk presse og russisk kringkasting, etter hvert blitt nokså klart at et hovedformål med denne henvendelsen er å forsøke å få en forsikring fra vår side som binder vår handlefrihet i fremtiden med hensyn til hvilke forsvarsmidler vi vil ta i bruk her i landet. Og da kan man jo velge to forskjellige måter å ta standpunkt til det på. Vår Moskva-ambassadør, Braadland, er i en rapport som kom like før helgen, nærmest inne på at det ville være riktig for oss i vårt svar til den sovjetiske regjering å gå nokså utførlig inn i en diskusjon om de nye våpen.

Regjeringen har ikke ment at det var riktig. Regjeringen har ikke ment at vi skulle innby til en fortsatt polemikk i brev eller noter mellom den norske Regjering og den sovjetiske Regjering. Svaret er tenkt bare som en presisering av norske synspunkter i de hovedspørsmål om internasjonal politikk og om norsk-sovjetiske forhold som er tatt med i statsminister Bulganins brev. Men hvor det gjelder dette spørsmålet om de forsvarsmidler vi tar i bruk, er vårt svar uhyre kortfattet og bare en presisering av at så lenge det ikke er inngått noen bindende internasjonal avtale om nedrustning, må hver enkelt regjering selv vurdere på hvilken måte den best varetar forsvaret av det landområde den har ansvar for.

Hvor det gjelder timeplanen, har det vært vår tanke at brevet burde avleveres innen påske – ambassadør Braadland har pekt på at det vel ville være det regulære og korrekte om *han* fikk brevet og overleverte det i Moskva til statsminister Bulganin, på samme måte som det var den sovjetiske ambassadør her som overleverte brevet til vår statsminister – og at man så ved overleveringen måtte bli enig om et tidspunkt for samtidig offentliggjørelse i de to land.

I den sammenheng vil jeg også si at det har påvirket utformingen av dette brev at vi har tenkt nettopp på at det skal offentliggjøres, og forhåpentlig offentliggjøres også i Sovjet-Samveldet. Det er derfor gitt en noe annen form enn en vanlig diplomatisk note. Tingene er kanskje sagt enklere og på områder også mer rett frem enn det er vanlig i diplomatisk sprogbruk. Det er fordi vi vurderer det russiske brevet også som først og fremst et dokument beregnet på offentligheten, skrevet med tanke på den virkning det skal ha i den offentlige opinion.

Kanskje jeg så skal gå over til å lese igjennom utkastet til svar:

«Ærede Herr Statsminister.

Jeg har med den største oppmerksomhet studert innholdet av Deres brev til meg av 19. mars 1957. Sammen med regjeringen og andre konstitusjonelle organer har jeg nøye overveiet såvel Deres uttalelser om den internasjonale situasjon, som Deres bemerkninger om forbindelsene mellom Norge og Sovjet-Samveldet.

De henviser til at den internasjonale situasjon er blitt sterkt tilspisset i den senere tid og nevner særskilt hendingene i Egypt og Ungarn. Også fra norsk side beklager vi den forverring som er inntrådt. Nå mere enn noen gang tidligere er de små land – og deres folks frihet og selvstendighet – avhengige av hele den internasjonale utvikling. Jeg skal ikke her gå nærmere inn på en vurdering hverken av hendingene i Ungarn eller i Midt-Østen. Det norske standpunkt er kommet klart til uttrykk under behandlingen av disse spørsmål i De Forente Nasjoners Generalforsamling hvor den norske delegasjon tok

bestemt avstand fra den militære intervensjon utenfra både i Egypt og i Ungarn. Når det spesielt gjelder begivenhetene i Ungarn, kan jeg imidlertid ikke unnlate å fremheve at den norske regjering, på samme måte som det store flertall av de Forente Nasjoners medlemsstater, er av den oppfatning at det dreiet seg om et helt folks reisning for frihet og selvstendighet og ikke om et fascistisk opprør.

Utviklingen i internasjonal politikk synes i alle tilfelle å bekrefte at det i verden i dag beklageligvis ikke rår den grad av tillit og samarbeid som er nødvendig for å sikre freden mellom nasjonene. Det var også situasjonen da det norske folk valgte den linje det i dag følger for å trygge sin fred og uavhengighet, og jeg er glad for å få denne anledning til på nytt å gi uttrykk for den norske regjeringens syn på dette spørsmål.

Etter den annen verdenskrig håpet man i Norge at de Forente Nasjoner skulle utvikle seg til en organisasjon som kunne gi vårt eget og alle land i verden sikkerhet og fred. Da det imidlertid ble klart at verdensorganisasjonen ikke var sterk nok til å gi medlemsstatene sikkerhet, fant den norske regjering det nødvendig å søke trygghet i samarbeid med andre land på regional basis og sluttet seg derfor i 1949 til Atlanterhavspaktens organisasjon.

Under våre samtaler i Moskva fikk jeg personlig anledning til overfor Dem og Deres kolleger å peke på den internasjonale utvikling i årene etter den annen verdenskrig som førte til dette skritt. Som det tidligere hadde vært gjort i noter fra den norske til den sovjetiske regjering, gjorde jeg det på nytt klart at den norske regjering aldri ville medvirke til en politikk som har aggressive formål, og at den aldri vil tillate at norsk område blir brukt i en slik politikks tjeneste. Bestemmelsene i Atlanterhavspakten om plikten til gjensidig hjelp kommer først til anvendelse i det tilfelle at noe medlem av pakten skulle bli utsatt for angrep. Disse bestemmelsene viser klart at formålet for samarbeidet innenfor denne pakt utelukkende er å trygge medlemmene mot angrep utenfra og gjennom solidarisk samarbeid seg imellom å forebygge krig. Det norske folk er like levende interessert i at freden blir opprettholdt og styrket som folkene i Deres land, og det er dette hensyn, sammen med hensynet til landets sikkerhet, som er bestemmende for norsk utenrikspolitikk.

Det gleder meg at Sovjet-Samveldets regjering konstaterer at den norske regjering hele tiden har handlet i samsvar med sin egen erklærte hensikt om ikke å tillate stasjonering av fremmede makters stridskrefter på norsk territorium så lenge Norge ikke er angrepet eller utsatt for trusler om angrep.

De sier riktignok at dette i den nåværende situasjon ikke er tilstrekkelig fordi Norge, hevder De, som følge av sitt medlemskap i NATO, kunne bli tvunget til mot sin vilje og i strid med sine nasjonale interesser å finne seg i stasjonering på norsk område av fremmede bombefly, krigsskip og atomvåpen. Den norske regjering må bestemt tilbakevise denne påstand. Det er nettopp et grunnleggende prinsipp for samarbeidet innenfor

Atlantehavspakten at hvert enkelt medlemsland fullt ut bevarer sin selvbestemmelsesrett – selvsagt også i slike vitale spørsmål som det her er tale om. Det er således Norges konstitusjonelle organer som til enhver tid, i lys av den rådende internasjonale situasjon, selv vil avgjøre om vårt land er utsatt for trusel om angrep.

Store militæroppsetninger i sin alminnelighet og innføring av nye våpen i særdeleshet skaper naturlig nok i alle land en følelse av uro og usikkerhet. Den norske regjering vil hilse med glede en ordening som kan redusere og om mulig fjerne behovet for slike våpen, men er av den oppfatning at dette bare vil kunne oppnås på gjensidig basis og gjennom internasjonale forhandlinger. Så lenge det ikke er inngått noen internasjonal avtale om nedrustning under betryggende kontroll, må det være hver enkelt regjeringes sak å sikre forsvaret av sitt land på den måte den mener er best.

De bemerker med rette at ikke bare stormaktene, men også relativt små land kan bidra til løsningen av disse spørsmål. Men like klart er det at de små lands bidrag må være beskjedent sammenliknet med det som kan ytes av land som både i folketall, resurser og militære rustninger er absolutt dominerende i verden. Det er min oppfatning, herr Statsminister, at Sovjet-Samveldet, som stormakt, her kan spille en særdeles viktig rolle.

Den norske regjering har med tilfredshet bemerket Deres uttalelse om at Sovjet-Samveldets regjering legger spesiell vekt på nedrustningsproblemet og betrakter nedrustning som en fullstendig reell oppgave.

Nedrustning forutsetter en viss grad av tillit mellom nasjonene og vil i seg selv bevirke en videre avspenning i den internasjonale situasjon. Det er bare på grunnlag av en avtale om internasjonal nedrustning at det vil bli mulig å finne frem til en ny sikkerhetspolitisk løsning for de enkelte europeiske land og dermed nå frem til en situasjon hvor de Forente Nasjoner kan spille den rolle på dette felt i Europa og i andre deler av verden som i dag ivaretas av regionale sikkerhetsorganisasjoner.

Den norske Regjering er klar over at det under de usikre utenrikspolitiske forhold som fortsatt hersker i verden, er umulig for regjeringer med ansvar for sine folks sikkerhet å innlate seg på omfattende og forpliktende nedrustningsavtaler, hvis disse ikke på ethvert trinn gjennomføres under en fullstendig betryggende kontroll. Så lenge dette er situasjonen, er det norsk oppfatning at det er større muligheter for å nå positive resultater ved å ta opp slike begrensede områder av nedrustningsproblemet hvor det foreligger reelle muligheter for å nå frem til enighet.

Den norske regjering legger særlig vekt på at man så snart råd er, kan nå frem til enighet om en løsning av de problemer som er forbundet med kjernefysiske våpen. Deres regjering vil være kjent med det forslag om forhåndsregistrering av prøver med slike våpen som Norge, sammen med Canada og Japan har fremmet i de Forente Nasjoner, og som for øyeblikket er under behandling i Nedrustningskommisjonens underkomite. Det er den

norske regjerings håp at også Sovjet-Samveldets regjering vil delta i behandlingen av dette forslag ut fra ønsket om at det i neste omgang må bli mulig å nå frem til avtaler som kan trygge menneskeheten mot farene fra radioaktiv stråling.»

Det er det som går på de internasjonale problemene som er tatt opp i det russiske brevet. Det som følger, er vårt svar på det som sies i Bulganins brev om de direkte norsk-sovjetiske relasjoner:

«Det sier seg selv at mulighetene for å bygge ut forbindelsene mellom folkene er direkte avhengig av det som skjer i internasjonal politikk. Det er nok å minne om at den sovjetiske holdning til folkereisningen i Ungarn medførte en spontan og sterk reaksjon i det norske folk og vanskeliggjorde en videre utvikling av forbindelsene mellom organisasjoner og institusjoner i våre to land.

På norsk hold var man meget tilfreds med utviklingen av de vennskapelige forbindelser mellom våre land i tiden som fulgte etter mitt besøk i Sovjet-Samveldet for vel et år siden. En styrkelse og utvidelse av de vennskapelige forbindelser mellom to nabostater som Norge og Sovjet-Samveldet, er i seg selv naturlig. Det er imidlertid ikke nok bare å bygge på århundregamle tradisjoner og gammel sympati folkene imellom. Vennskapet må stadig fornyes på grunnlag av gjensidig respekt og tillit. Det er den norske regjerings oppriktige håp at den internasjonale situasjon vil utvikle seg slik at organisasjoner, institusjoner og privatpersoner i våre to land blir oppmuntret til å utvide og styrke forbindelsene seg imellom.

Mellom to naboland vil det ganske naturlig oppstå en rekke problemer, ofte av mere praktisk art, som egner seg for direkte behandling mellom de to lands myndigheter. Som allerede nevnt, og som De peker på i Deres henvendelse, har vi i den senere tid hatt gjensidig nytte av drøftelser av saker som interesserer begge våre land. Det forekommer meg at de samarbeidsformer som vi herunder har benyttet oss av, har vist seg å svare til hensikten og må kunne brukes også i fremtiden. Jeg nevner i denne forbindelse de planer om utnyttelse av vannkraften i Pasvikelven som en norsk-sovjetisk kommisjon arbeider med, de forestående forhandlinger om en ordning av selfangstinteressene og spørsmålet om samarbeid på hvalfangstens og fiskerienes område. Disse og andre spørsmål av felles interesse bør myndighetene i våre to land samarbeide om innenfor rammen av internasjonale institusjoner hvor dette er naturlig, eller ved direkte drøftelser. Jeg er forvissnet om at alle saker som er av interesse for begge lands myndigheter, også i fremtiden vil bli behandlet og løst i en vennskapelig ånd.»

Jeg gjør oppmerksom på at der er kommet en liten skrivefeil i begynnelsen av den første hele setningen på denne siste side – side 5 – hvor det står: «Som allerede nevnt, og som De peker på i Deres henvendelse.» Ordene «Som tidligere nevnt» skriver seg fra en tidligere redaksjon, hvor de ting det pekes hen til, hadde vært nevnt tidligere i brevet. Med den foreliggende redaksjon av brevet skal det her bare

stå: «Som De peker på i Deres henvendelse, har vi» o.s.v. Ordene «Som tidligere nevnt, og» går altså ut.

Hambro: Det første spørsmål som man må ha klart for seg, er hvorvidt det er hensikten med denne note å starte en fortsatt noteveksling, eller om det er hensikten såvidt mulig å forebygge at der skal utspinne seg en fortsatt stor noteveksling. Jeg mener at det er det siste man bør tilstrebe. Jeg er derfor helt enig i at Regjeringen ikke vil gå inn på noen diskusjon om de nye våpen her, men gjøre denne note så kortfattet som mulig.

Det er meget vanskelig å dømme om den, fordi i et dokument av denne art ordene spiller en så overordentlig stor rolle, og når man ikke kan russisk og ikke vet hvorledes de enkelte ting skal gjengis på russisk og hvilken valør de har, er det vanskelig å dømme om det enkelte uttrykk og dets art.

Først vil jeg gjerne si takk for at jeg fikk dette utkastet til note allerede lørdag, så jeg har kunnet studere det, eller prøve å studere det, i de mellomliggende timer. Men jeg må bekjenne at jeg skulle ønsket at noten var litt mindre arktisk i sin form. Jeg er så kynisk at jeg synes det er et godt ord i Hávamál at man skal gjengjelde løgn med falskhet. Av og til i diplomatisk noteveksling kan det være nyttig, og jeg skulle gjerne se at selve formen var noe mere smidig og noe mere komplimentøst.

Jeg er i tvil om hvorvidt det er riktig å understreke flere ganger vårt syn på Ungarn. Det er jo ikke det som er vesentlig for oss her, og det kan meget lett skape et ihvertfall tilsynelatende behov i Russland for å svare meget inngående på det. Det er helt naturlig der hvor det kommer første gang, hvor det nevnes at den norske delegasjon tok bestemt avstand fra den militære intervensjon utenfra både i Egypt og i Ungarn. I den forbindelse kunne det være naturlig å understreke at Norge både i FN og i debatter i Stortinget har gitt uttrykk for sitt syn på begivenhetene i Ungarn, uten å trekke det inn så sterkt som det gjøres, særlig på side 4.

Hva der står er naturligvis helt riktig. Spørsmålet er om det er helt klokt å sette det på trykk i den form at det «medførte en spontan og sterk reaksjon i det norske folk.» Alle er jo klar over det, men det er av de ting som lett kan oppfordre den annen part til å komme med lengere uttalelser og en polemikk som jeg ikke tror at vi i noen særlig grad er tjent med.

Og jeg synes at man altså skulle prøve av og til å gjøre formen, som jeg sa, litt mere komplimentøs. Når det står på side 3 at «Sovjet-Samveldet, som stormakt, her *kan* spille en særdeles viktig rolle», synes jeg det er et for svakt og dubiøst uttrykk. Det er klart at Sovjet-Samveldet som stormakt her *er kaldet til* å spille en avgjørende eller en særdeles viktig rolle, det er ikke noe de *kan*. Det inneholder likesom en tvil, mens det i virkeligheten er noe som ligger i tingenes natur.

Jeg er også i tvil om hvorvidt det er helt klokt å si til Bulganin i det samme avsnitt at «De bemerker med rette». En karakteristikk av hva han bemerker med rette og hva han bemerker med urette kunne nok være fristende, men jeg synes man skulle bruke et noe mer imøtekommende uttrykk. Det kan muligens naturlig gjøres i den russiske gjengivelse – for det er vel sannsynlig når de gransker denne note, at

det vil ha noen betydning for den temperatur den vil fremkalle, at den er avfattet i en form som er i særlig grad urban, selv om den russiske note ikke kan sies å ha vært særlig urban. Alle de reelle ting som står her, tror jeg at enhver vil være enig i, men å svøpe inn en del av disse ordene i former som er noe mere elskverdige enn de er her, synes jeg måtte være en vinning.

Jeg skulle også gjerne se at man understreket at det er klart at for Norge som for alle de små stater, er det av en så avgjørende betydning å fremme den fredelige utvikling, at de farer der er ved atomkrigen og som man peker på fra russisk side, de beskjeftiger jo i høy grad både de norske myndigheter og andres tankegang – så man ikke unnlater å gjøre oppmerksom på at det er ikke noe nytt, det som står om faren ved en atomkrig, at vi er helt på det rene med det.

Et enkelt sted står det her at «man hilser med glede» at man får anledning til å gjøre klart visse ting. Det tror jeg er en riktig og god form, og jeg skulle tro at med en blanding av fin ironi og stor elskverdighet kunne man gi uttrykk for det som en gjennomgående tone i dette dokument, at man forstår de varme og vennskapelige hensikter man har hatt ved å ville understreke dette likeoverfor Norge, hvor folk naturligvis er meget sterkt oppmerksomme på disse forhold.

Det jeg mener med disse ting er ikke en kritikk i og for seg av det som står her, men uttrykk for et ønske om at man skal gjøre det hele så vidt smidig og, jeg hadde nær sagt, så lett oppløselig som mulig, og at man skal unngå å understreke sterkt de ting som i særlig grad må irritere. At Ungarn blir nevnt én gang er riktig og det er nødvendig – at det er nevnt tre ganger i en så vidt sterk form, synes jeg innbyr til svar fra russisk side, hvilket ikke for oss er i noen henseende ønskelig.

Det er min umiddelbare reaksjon. Det er klart at et viktig aktstykke som dette kan man gjennomgå og gjennomtenke en rekke ganger før man kommer til et helt endelig standpunkt angående de enkelte uttrykk som finnes der, men det var altså den umiddelbare reaksjon hos meg, hvori ikke ligger at jeg, hvis jeg første gang skulle ha gitt utkast til noten, ikke kunne ha brukt meget kraftigere uttrykk, for det kunne det innby til, men det er av de ting man har så liten glede av når man leser det igjennom for tredje eller fjerde gang.

Selvik: Et dokument som dette skulle man ha lest igjennom diverse ganger og sovet på og latt synke ned i underbevisstheten før man uttalte seg om det med bestemthet. Det jeg har å si, kan ikke bli annet enn et uttrykk for en umiddelbar reaksjon.

Jeg er enig med hr. Hambro i at vi ikke skal innby til noen fortsatt debatt, men det er en del av de synspunkter som han gjorde gjeldende som jeg har vanskelig for å kunne slutte meg til. Det virker på meg som det er et gjennomtenkt og klokt opplegg til svar, og jeg er spesielt tilfreds med den første delen, hvor man snakker om de internasjonale forhold, at vår oppfatning der er uttrykt såvidt klart, uten at det på noen som helst vis er utfordrende. Det synes jeg er en vesentlig fordel. Det forhindrer naturligvis ikke at formuleringen kan rundes noe mer av og at man kan finne noe bedre ved å gå igjennom utkastet, men stort sett er jeg meget tilfreds med den første delen.

Når det gjelder den andre delen, så er det jo for såvidt bra at den er kort, jeg er enig i at man der må være meget forsiktig og ikke gi noen som helst tamp som de kan henge seg i. Men det er et par punkter der som jeg lurer litt på. Det er først denne innledningen:

«På norsk hold var man meget tilfreds med utviklingen av de vennskapelige forbindelser mellom våre land i tiden som fulgte etter mitt besøk i Sovjet-Samveldet for vel et år siden.»

Det er et spørsmål hvor hensiktsmessig det kan være å si dette. Dessuten er jeg ikke sikker på om det er så absolutt riktig. Man var nok tilfreds med avspenningen for såvidt, men jeg tror nok også at der gjorde seg en viss engstelse gjeldende for at vi kanskje løp litt for villig med. Jeg tror at denne følelsen vokste utover ettersommeren og høsten – det gjorde den i all fall hos meg.

Så var det til et punkt på siste side. «Jeg nevner i denne forbindelse de planer om utnyttelse av vannkraften i Pasvik-elven som en norsk-sovjetisk kommisjon arbeider med.» Jeg må si at det har jeg ikke noensomhelst forutsetninger for å vurdere, jeg kjenner svært lite til forløpet av de forhandlinger og hva man er kommet frem til. Så med hensyn til det avsnittet der må jeg for mitt vedkommende gi uttrykk for en viss reservasjon, fordi jeg ikke har tilstrekkelig kjennskap til det som har passert. – Noe annet enn dette hadde jeg ikke å peke på.

Røiseland: Eg er samd med Regjeringa og hr. Hambro i at det er ein fordel å få slutt på denne brevskrivninga med Russland, men på den andre sida synest eg nok at vi er nøydde til å streka under den norske reaksjonen på det som har hendt i Ungarn. At ein kanskje ikkje bør nemna Ungarn på to – tri forskjellige plassar, kan så vera, men russarane er jo klåre over at det har gått føre seg eit tydeleg skifte i den norske innstillinga overfor Russland i den seinare tid, og det må vera heilt naturleg at Regjeringa grunnjev dette skiftet og gjer det klårt at det er utelukkande det som har hendt i Ungarn som er skuld i det. Vi kan ikkje unngå å seia nokså tydeleg det vi meiner om det. Og ut i frå den vurderinga synest eg at det er rett at det også blir sagt her at det norske folket var tilfreds med utviklinga av dei venskapelege forbindelser mellom dei to land i tida etter statsministerens besøk i Sovjet-Samveldet for vel eit år sidan – for akkurat når vi nemner det og så peikar på situasjonen no, vil vi med det ha sagt at det er Russlands skuld at det har gått som det har. Vi bør vera såpass modige og realistiske at vi seier det.

Den siste delen – på side 5 – er eg ikkje så lite tvilande overfor. Russarane har jo vori inne på dette, og noko må ein vel svara der, men eg har ein viss otte for at dette kan bli teki som invitt til meir samarbeid der nord, og det trur eg nok kan få visse fylgjer som vi ikkje blir så svært glade ved. I Nordisk Råd vart no spørsmålet om eit samarbeid i Nordkalotten med Sverige, og serleg med Finland, dryft, og det er jo viktig for oss, det er det ikkje nokon tvil om, men skulle no russarane koma og vilja ha noko liknande samarbeid – at ein skulle byggja veg frå Russland til Norge og skaffe hamner og litt av kvart, så vart jo ikkje det så serleg hyggjeleg for oss, og i alle fall synest eg at vi ikkje skal ha sagt noko som gjev utgangspunkt for at

russarane her kan ta eit initiativ. Det kan gjerne vera at dei kjem likevel, men vi vil då stå sterkare enn om vi faktisk skulle ha invitert dei til å koma.

Som sagt, eg er merksam på at det vel må seiast noko om dette punktet, sidan russarane har vori inne på det, men for meg står det slik at det ville vori ein fordel om det hadde vori sagt i ei noko meir avdempa form.

Kjøs: Jeg tror det er helt riktig som utenriksministeren sa i sin innledning, at det er et klart hovedformål hos russerne å få en forsikring fra vår side om hvilke forsvarsmidler vi vil bruke i fremtiden, og etter min oppfatning er det viktigste avsnitt i svaret på side 3 hvor dette spørsmål behandles. Jeg må si at jeg er meget tilfreds med at Regjeringen der tar et klart standpunkt, slik som det er gjort i de siste linjer i avsnittet:

«Så lenge det ikke er inngått noen internasjonal avtale om nedrustning under betryggende kontroll, må det være hver enkelt regjerings sak å sikre forsvaret av sitt land på den måte den mener er best.»

Jeg tror det er helt nødvendig at det blir sagt så klart, både for at vi skal bevare vår egen handlefrihet, men også for at vi skal bevare den tillit som er nødvendig innenfor det forsvarsfelleskap som vi står tilsluttet. Det må ikke der kunne oppstå noen tvil om hvor vi står vis à vis våre allierte og med hensyn til vår egen handlefrihet i disse spørsmål. Jeg slutter meg helt ut til det som her står.

Hva angår Ungarn og det som er sagt om det, må jeg si at jeg er enig med hr. Røiseland. Jeg synes det er nødvendig at det sies, for det er jo handlingene der som i vesentlig grad har fremkalt den situasjon som sovjetrusserne nå forsøker å komme seg ut av igjen.

Når det gjelder det som kommer til slutt i svaret, det nederste avsnitt på side 4, så tiltaler ikke det meg så umiddelbart, idet jeg ikke synes at situasjonen er slik at den innbyr til noe større gjensidige besøk av organisasjoner, institusjoner og privatpersoner. Men kan dette bidra til å avrunde svaret, skal ikke jeg reise noen innvending mot det.

Når det gjelder det som er sagt på side 5, så er jeg også der i noen grad enig i det hr. Røiseland sa. Jeg er klar over at det er nødvendig å ha med noe om dette, men heller ikke der er det jo ønskelig at man fremkaller noen invitt fra russisk side. – Men med disse bemerkninger må jeg si at jeg er enig i det som er lagt frem her som utkast til svar.

Utenriksminister Lange: Jeg glemte før jeg begynte opplesningen av dokumentet å gjøre oppmerksom på at etter at svaret hadde vært behandlet i Regjeringen torsdag, ga vår representant i NATO, ambassadør Boyesen, som hadde vært til stede under Regjeringens diskusjon, i Rådet en oversikt over hovedlinjene i vårt svar. Han refererte altså ikke noen tekst, men ga bare hovedlinjene, og ba om at de av våre allierte som måtte ha bemerkninger å gjøre, lot oss få vite det i god tid, og senest onsdag i kommende – altså denne – uke. Der var enighet om at det ikke skulle holdes noe nytt møte på det i NATO's Råd, men at hvis det var noen av medlemsregjeringene som på grunnlag av den innberetning de fikk i dette møte

fredag hadde noe å bemerke, skulle de gjøre det direkte overfor vår NATO-ambassadør, slik at vi før vi gir svaret den endelige utformning, vil vite hva man tenker om det blant våre venner, og vil kunne ta hensyn til det hvis det kommer bemerkninger som vi mener er relevante.

Formannen: Jeg synes selve tankegangen i svaret og den måte som det er bygget opp på, er god, men jeg vil nok være enig med hr. Hambro i at man hist og her kunne vært noe mer urban, og slått om seg med noen vanlige diplomatiske høflighetsformer. Men det er jo ikke det vesentlige.

Når det gjelder selve hovedsaken her – og da tenker jeg også på dette at Sovjet-Samveldet ikke skal komme igjen – vil jeg først få komme tilbake til denne setningen på side 3, som det allerede har vært så meget snakk om her, hvor det står:

«Så lenge det ikke er inngått noen internasjonal avtale om nedrustning under betryggende kontroll, må det være hver enkelt regjerings sak å sikre forsvaret av sitt land på den måte den mener er best.»

For oss som vet at denne setningen tar sikte på at vi selv vil bestemme våre våpen, er den helt tydelig, og klar, men for dem som leser det uten å kjenne bakgrunnen, kan dette at det må være «hver enkelt regjerings sak å sikre forsvaret av sitt land på den måte den mener er best,» gå på andre ting enn våpen. Det kan gå på allianser og det hele. Så jeg tror at hvis det kan gjøres helt klart der at det gjelder er våpnene, det gjelder ikke forsvaret i og for seg i sin alminnelighet, så vil man der kunne slippe en misforståelse.

Så har vi på side 2 dette avsnittet som begynner slik:

«Det gleder meg at Sovjet-Samveldets regjering konstaterer at den norske regjering hele tiden har handlet i samsvar med sin egen erklærte hensikt om ikke å tillate stasjonering av fremmede makters stridskrefter...»

Jeg vet ikke om vi ikke der skulle sette inn en setning hvor det sto noe om at vi var fullt klar over naboskapets forpliktelser, eller noe lignende – ikke noe mer enn det. Det de tar sikte på, er jo som utenriksministeren også sa, å få en erklæring fra vår side. Den erklæring bør vi vel ikke gi, men å si at vi er klar over de forpliktelser som naboskapet reiser, tror jeg vil være fordelaktig.

Det er jo ikke meningen her å foreta noen redaksjon av brevet, jeg vil bare gjøre en del bemerkninger. Det forekommer meg ikke helt treffende når det sies i det nederste avsnitt på side 1:

«Utviklingen i internasjonal politikk synes i alle tilfelle å bekrefte at det i verden i dag beklageligvis ikke rår den grad av tillit og samarbeid som er nødvendig for å sikre freden mellom nasjonene. Det var også situasjonen da det norske folk sluttet seg til Atlanterhavspakten.»

Jeg er ikke helt sikker på at den sammenligningen er riktig, og den kan også gi anledning til misforståelse ved at man sammenligner den andre veien, og sier at Norge betrakter altså situasjonen i dag som like alvorlig som i 1948. Det kan man vel ikke godt si at den er.

Så sies det på side 2:

«Da det imidlertid ble klart at verdensorganisasjonen ikke var sterk nok til å gi medlemsstatene sikkerhet...»

Det er vel ikke bare så at den ikke er sterk nok. Jeg synes at utenriksministeren der brukte en meget riktigere formulering i 1948, da han sa:

«Det var imidlertid alt fra begynnelsen av klart at slik som den nye organisasjon var bygd opp, ville dens evne til å bevare freden og til å trygge de enkelte medlemsstaters sikkerhet, avhenge av at den enighet og det samvirke som krigen hadde skapt mellom stormaktene kunne fortsette i fredens dager.»

Her tenker jeg vesentlig på vår egen opinion, på at den, om jeg så skal si, får en riktig fremstilling av hvorfor de Forente Nasjoner er så svake som de er.

Så sies det på side 3:

«Nedrustning forutsetter en viss grad av tillit mellom nasjonene og vil i seg selv bevirke en videre avspenning i den internasjonale situasjon.»

Og så kommer det helt kategorisk:

«Det er bare på grunnlag av en avtale om internasjonal nedrustning at det vil bli mulig å finne frem til en ny sikkerhetspolitisk løsning...»

Jeg er ikke så sikker på at det ikke skulle kunne gå an å finne en løsning også ellers. I alle tilfelle er vi her inne i en gammel debatt om hva som må komme først: Forutsetter løsning av problemene nedrustning, eller forutsetter nedrustning løsning av problemene? Det er her en sammenheng, men å gå så langt som til å si at det er *bare* på grunnlag av en internasjonal avtale osv., synes jeg er å gå litt for langt.

Det var stort sett det jeg hadde å si. Det siste er kanskje ikke av noen vesentlig betydning. Det viktigste er, synes jeg, at man understreker dette med naboforholdet.

La meg når det gjelder Ungarn, bare si at jeg til en viss grad kan være enig med hr. Hambro i at det kanskje er understreket litt vel sterkt. Det som vel er det viktigste, er det som står på side 4, at det «medførte en spontan og sterk reaksjon i det norske folk og vanskeliggjorde en videre utvikling av forbindelsene.» Om det var et fascistisk opprør eller ikke, er ikke det vesentlige. Det vesentlige er den russiske intervensjon i Ungarn. Det synes jeg må komme frem, enten man beholder det på side 1 eller ikke. Selv om det var et fascistisk opprør, berettiget ikke det til noen intervensjon fra russisk side. Det er selve intervensjonen som her er hovedsaken.

Hambro: Jeg er nokså enig i det meste av det formannen anførte. Når jeg ikke er særlig enig med hr. Røiseland i det han sa, er det fordi vi formodentlig har en forskjellig oppfatning av hva denne note skal være. Jeg oppfatter det ikke slik at noten skal være en tilkjennegivelse av det norske syn på Russlands alminnelige politikk, eller på noen andre ting enn dem som er berørt i den russiske note. Derfor mener jeg at begivenhetene i Ungarn ikke er hovedsagelige for oss i denne note, de kommer inn som en biomstendighet. Jeg er tilbøyelig til å si til mine kolleger som har en annen oppfatning, at jeg i noen grad har lært i det internasjonale liv. Det var en delegert fra et av de store asiatiske land som sa til den norske delegasjon en gang:

Når moralsk mot er det eneste maktmiddel en stat har, bør den anvende det med stor økonomi. Det tror jeg er et ganske godt råd. Det kan gi oss en viss indre tilfredsstillelse å si det vi mener om disse ting, men det er ikke alltid vi gavner våre egne interesser ved det.

Det vil jo fremgå av det jeg sa første gang, at i alt det vesentlige av noten er jeg ganske enig, både i dens oppbygning og i hva den tilsikter. For å gjøre det klart hva jeg mente med selve tonen i noten, skal jeg nevne et par ting: Når det f.eks. nederst på side 2 står: «Den norske regjering må bestemt tilbakevise denne påstand», synes jeg det ville være en vinning om man i stedet satte noe sådant som at denne oppfatning må bero på en misforståelse av det faktiske forhold – istedenfor en bestemt tilbakevisning. – Eller når det lenger oppe på siden står om statsministerens opphold i Russland at som det tidligere hadde vært gjort i noter til den sovjetiske regjering, «gjorde jeg det på nytt klart at den norske regjering aldri vil medvirke til en politikk...», ville jeg gjerne også der ha et annet uttrykk, så det ikke sto som en tilkjenneivelse av at russerne manglet noe av forstand eller omdømme, men statsministeren gjorde det klart for dem at så og så var det. Det er bare selve uttrykket det gjelder, ikke realiteten i det, for i dokumenter av denne art er det ofte uttrykkene som betinger den stemning de fremkaller, like meget som selve de realiteter som står der.

Jeg tror at noten vil kunne ha en ganske stor betydning. Jeg er glad for at man har vært i kontakt med våre allierte i NATO, som vi fikk opplysning om, men det er våre livsinteresser det gjelder i aller høyeste grad, så bedømmelse av hvor langt vi kan gå i uttrykk og vendinger, må jo være vår egen. Jeg synes at her er vist et godt iudicium, men jeg vil altså gjerne ha en oppmykning av formen, som jeg har pekt på, for jeg tror at det vil være en vinning.

Jeg er enig i at Braadland når han overleverer noten, må treffe en avtale om samtidig offentliggjørelse. Vår regjering fikk jo en tid til offentliggjørelsen, noten ble overlevert adskillige dager før den sto i pressen. For oss er det vesentlig av hensyn til opinionen i vårt eget land at noten blir offentliggjort samtidig i norsk, russisk og internasjonal presse. Den tonen Russland har valgt overfor Norge og Danmark, har jo vakt en stor oppsikt rent internasjonalt. Derfor går jeg ut fra at enten det skjer i Moskva eller i Oslo, må man la Associated Press, Reuter og United Press få denne noten til offentliggjørelse samtidig med at den kommer i Russland og her. Jeg tror det har en viss reell betydning at det blir sørget for det.

Langhelle: Når man først kjenner noten fra dette møte, er det naturligvis veldig vanskelig å gå inn på formuleringen, slik som hr. Hambro og hr. Røiseland nå har gjort. Mitt umiddelbare inntrykk er at noten svarer til det formål som utenriksministeren skisserte innledningsvis, at den så vidt mulig ikke skal innby til fortsatt utveksling av brev, at vårt svar derfor bør være kort og fast, og jeg synes at det formålet er nådd med noten, slik som den nå foreligger.

Det er et par ting som det kunne være av interesse å nevne. Det ene er dette spørsmål om Ungarn, som har vært omtalt flere ganger nå. Jeg kunne tenke meg at det viktigste der er at det sies noe om Ungarn i forbindelse med det som står på side

4, fordi man der kommer inn på den spesielle del av brevet, nemlig om Norge og Sovjet-Samveldet, og i den forbindelse må det sies. Når det gjelder den mer generelle del, som kommer til uttrykk på side 1, kan den etter min mening forkortes, slik at man der sa det rent faktiske. Jeg kunne tenke meg at det bare ble sagt: «Det norske standpunkt er kommet klart til uttrykk under behandlingen av disse spørsmål i de Forente Nasjoners Generalforsamling, hvor den norske delegasjon, på samme måte som det store flertall av de Forente Nasjoners medlemsstater, tok bestemt avstand fra den militære intervensjon utenfra både i Egypt og i Ungarn.» Jeg mener at dermed kunne den siste del der, som naturligvis kan være en innbydelse til fortsatt polemikk, gå ut. Men det rent faktiske, at vi har tatt dette standpunkt i de Forente Nasjoner, er det minnet om, og det er minnet om at det store flertall av medlemsstatene tok det samme standpunkt som vi.

Derimot synes jeg at det som står på side 4 om Ungarn, er helt riktig, og der fremtrer det også som et faktisk uttrykk for hva det norske folk har ment om saken. Det er igjen et faktum som refereres, og et faktum som forklarer at forholdet mellom de to land ikke er så bra som det var før Ungarn, og jeg synes det er berettiget at det kommer frem.

Når det gjelder det siste avsnitt på side 4, som hr. Kjøs umiddelbart reagerte litt på, og ikke egentlig likte, må jeg si, at når jeg leser nøyaktig igjennom det, synes jeg det bør stå som det står. Jeg vil gjøre oppmerksom på den betingelsen som står der. Det står nemlig at det er den norske regjerings oppriktige håp at den internasjonale situasjon vil utvikle seg slik osv. Altså, den er ikke slik i dag, men det er vårt håp at den vil utvikle seg slik. Det synes jeg er en riktig tanke, og det bør stå.

Røiseland: Formannen sa at vi burde ta inn noko om at vårt granneskap forplikta, eller noe i den lei. Det synest eg ikkje at vi skal, for det meiner eg kan vera farleg. Når vi strekar under at vårt land ikkje har aggressive formål – og det veit russarane på førehand – og samstundes seier at det er vi sjølve, og ikkje andre, som avgjer når vi meiner at vi er truga, så får det bli med det. Å seia at vi vil ta visse omsyn til granneskapen, kan føra til at russarane får eit utgangspunkt for å påstå at vi står i ei anna stilling i NATO enn andre land som ikkje har grenser mot Russland, og det synest eg ikkje at vi må.

Utenriksminister Lange: Det er noen av de samme overveielser som hr. Røiseland nå ga uttrykk for, som har gjort at vi ikke har villet gå inn på dette med det spesielle naboforhold i denne sammenheng, altså i sammenheng med forsvarsmulighetene. Hvis man leser de forskjellige henvendelser vi har fått fra Sovjet-regjeringen i årene etter krigen, går det der igjen som et grunntema at vi er nabostater, og derfor skal det bestå et spesielt forhold mellom oss. I denne siste henvendelsen er det naboskapet som er grunnlaget for parallelliseringen mellom Norge og Finland, eller rettere sagt for den form hvori russerne stiller opp forholdet til Finland som et mønster for forholdet til oss. Jeg ville derfor være uhyre varsom med å ta inn en henvisning spesielt til det forhold at vi er naboer.

En annen sak er at jeg godt kan se berettigelsen i å finne former for kanskje enda tydeligere å understreke at enhver aggressiv hensikt ligger oss uhyre fjernt. Det er jo fremhevet her flere ganger.

Ellers, hvor det gjelder de ting som går inn på det bilaterale norsk-sovjetiske forhold, har det vært uttrykt visse betenkeligheter ved å si såpass mye som vi har gjort i det siste avsnitt, om ting som er av felles interesse, fordi det kunne invitere til et sovjetisk initiativ. Men i de konkrete saker som er nevnt her, således vannkraften i Pasvikelven, som det arbeides med allerede, der er altså arbeidet allerede i gang, vi kan ikke invitere til noe nytt initiativ der, så vidt jeg kan forstå. Vi er enige. – Det er videre avtalt tid for forhandlinger om selfangstinteressene. – Vi har avgitt et svar på en henvendelse om samarbeid på fiskerienes område, hvor vi har avvist tanken om en bilateral avtale, men har sagt at vi vil gjerne ha et slikt samarbeid innenfor de bestående internasjonale organisasjoner. – Videre er nevnt Havforskningsinstituttet og konvensjonen om fisket i det nord-østlige Atlanterhav, hvor vi gjerne ser at russerne blir med. – Vi har overfor dem presset på for å få dem til å være mer samarbeidsvillige innenfor den internasjonale hvalfangstkonvensjon.

Det er altså med omhu her plukket ut de eksakte saker hvor vi fra norsk side har interesse av å oppnå større samarbeidsvilje fra sovjetisk side, og når disse konkrete tingene er tatt med, er det nettopp for på den måte å avverge et fremstøt om en særlig vennskaps- eller gjensidighetsavtale i generelle vendinger, mellom Sovjet-Samveldet og oss. Det er derfor vi bruker uttrykket at «de samarbeidsformer som vi herunder har benyttet oss av, har vist seg å svare til hensikten og må kunne brukes også i fremtiden.» Det er disse ting som her ligger bak.

Når vi har brukt en såpass lite diplomatisk form – jeg er enig med hr. Hambro i at denne note er ikke så full av diplomatiske høflighetsformer som noter ofte pleier å være – så er det for det første fordi vi har sett som så viktig den virkning den skal ha på norsk opinion og utad overfor våre venner, men også, og ikke mindre, fordi vi regner med at det vil være uhyre vanskelig for Sovjet-regjeringen ikke å offentliggjøre dette vårt svar in extenso, og da har vi hatt i tankene at det gjaldt å uttrykke seg så vidt klart at den sovjetiske leser fikk et bestemt inntrykk av at her var det på visse områder, og områder av grunnleggende betydning, avvikende synsmåter hos oss i forhold til dem som ligger til grunn for den offisielle sovjetiske holdning, og som hele Bulganins brev er sprunget ut av. Det var under drøftingene i Regjeringen nokså sterkt fremme at det gjaldt å uttrykke seg så klart at det ikke kunne tolkes om til å bli en tilslutning til de synsmåter som Bulganins brev er bygd på.

Men jeg er sikker på at vi alle sammen i Regjeringen er meget takknemlige for de reaksjoner vi her har fått. Vi kommer nok til å arbeide videre med utformningen og ta hensyn til det som her er sagt fra dem som har hatt ordet i diskusjonen.

Formannen: Jeg vil få lov å si to ord. Jeg henleder oppmerksomheten på side 3, hvor det står:

«Så lenge det ikke er inngått noen internasjonal avtale om nedrustning under betryggende kontroll, må det være hver enkelt regjerings sak å sikre forsvaret av sitt land på den måte den mener er best.»

Jeg tror at det som egentlig er meningen, ville komme tydeligere frem, om man sa: «...må det være hver enkelt regjerings sak å bygge opp forsvaret av sitt land...» – for at det skal gå på våpnene. «Å sikre forsvaret» kan gjøres på mange måter.

Hambro: Jeg vil si til utenriksministeren at det er ikke min mening at man skulle lage diplomatiske snirkler her. Jeg har pekt på enkelte uttrykk hvor etter min mening meningen ville fremgå akkurat like klart om man gjorde formen litt smidigere.

A propos det punkt på side 3 som ble nevnt av formannen, og hvor han understreket at vi ikke burde si: «Det er *bare* på grunnlag av en internasjonal avtale osv.», vil jeg nevne at det kanskje kunne være nok å si: «På grunnlag av en avtale om internasjonal nedrustning vil det være mulig...» Da har man uttrykt det samme uten å si at en annen mulighet er ikke tenkelig.

Wikborg: Som utenriksministeren sa, er det om å gjøre at nyansene kommer riktig frem. Jeg kjenner ikke diplomatisk skikk og bruk, og vet ikke om en avfatter en note eller et brev som dette på fransk eller på norsk.

Utenriksminister Lange: I forholdet mellom Sovjet-Samveldet og oss skriver russerne på russisk til oss, og vi på norsk til dem. De vedlegger hva de kaller en uoffisiell oversettelse til norsk, og vi kommer til å vedlegge hva vi vil kalle en uoffisiell oversettelse til russisk, bl.a. for å ha kontroll med den versjon de publiserer.

Wikborg: Med hensyn til selve opplegget er jeg helt enig i Regjeringens syn, at man ikke må innlate seg på en nærmere diskusjon om disse atombombepøver osv., som jeg forstår at Braadland var inne på, og at hovedhensikten med brevet må være å forsøke å hindre at det kommer et svar – i all fall at det kommer et svar som kan utløse en lengre debatt.

Jeg er ikke sikker på om det betyr så meget å sukre dette, slik som hr. Hambro var inne på.

Hambro: Jeg er diabetiker. Jeg vil ikke ha sukker.

Wikborg: Nei. Men russerne er kanskje ikke diabetikere, og jeg tror at russerne vil forstå et enkelt, likefrem språk. Jeg har inntrykk av at det også var nokså likefrem, det Bulganin skrev, og for så vidt følger vi opp den tone som han der brukte.

Jeg stusset da jeg hørte det formannen sa om å innføre noe om at naboskap forplikter. Jeg er redd at det vil bli forpliktelse for oss, men ikke for vår store nabo,

og det er et uklart begrep, som jeg tror vi skal holde oss langt unna. Jeg var for så vidt tilfreds ved å høre at utenriksministeren heller ikke var særlig stemt for å si noe nærmere om det.

Det er klart at Ungarn må nevnes. Det er bare spørsmål om hvordan det skal gjøres. Det er mulig man kan økonomisere litt med å ta inn dette om frihet og selvbestemmelsesrett som gjenstand for folkereisningen i Ungarn og ta det på side 4, for det som det norske folk reagerte så voldsomt overfor, var at det var friheten og retten til å velge sin egen vei som ble slått ned med kanoner. Der kunne kanskje dette komme inn, slik at man nøyde seg med den formuleringen som andre har vært inne på her, på side 1. Men det bør jo også nevnes der naturligvis. Jeg synes man kan sløyfe det med «fascistisk», der er jeg helt enig med formannen. Uansett hva det gjelder, er det helt uberettiget av en fremmed makt å gripe inn med våpen. Men jeg vil gjerne ha inn de ord «frihet og selvbestemmelsesrett». Jeg synes det er noe vesentlig og sentralt i brevet.

Hambro: Her står: «frihet og selvstendighet.»

Wikborg: Selvbestemmelsesrett er jo det samme som selvstendighet.

På side 2 kunne jeg tenke meg at man kanskje kunne snu litt om på avsnittet: «Det gleder meg at Sovjet-Samveldets regjering» osv. – slik at man først konstaterer det positive og så sier at det gleder meg at man innser at vi har etterlevet dette.

Jeg vet ikke om det vil være riktig, men jeg kunne tenke meg at man på side 3, i det første nye avsnitt der, hvor det heter: «Store militæroppsetninger i sin alminnelighet og innføring av nye våpen i særdeleshet...», kunne knytte til en liten bemerkning om store militæroppsetninger: «ikke minst i grenseområder», for å markere at vi er oppmerksomme på hva de driver med der oppe. Jeg vil bare kaste frem tanken. Jeg vet ikke om det er klokt å si det, eller ikke.

Jeg tror at det som formannen var inne på om å «bygge opp forsvaret», ikke «sikre» det, er et mer adekvat uttrykk, for det å «sikre» forsvaret kan også gå inn på at vi er med i NATO, og tar ikke så direkte sikte på det vi mener å si.

I den siste delen er det en invitt som jeg gjerne ville ha sløyfet. Det står på slutten: «Disse og andre spørsmål av felles interesse.» Man kunne sløyfe «og andre», for deri ligger en invitt til at de kan komme med andre ting, og jeg tror at jo mindre vi har å gjøre med russerne der oppe, desto bedre for oss. Der er det nemlig ikke den økonomiske utnyttelse av de felles ressurser som er det viktigste, det er og blir det utenrikspolitiske.

Ellers synes jeg noten er klokt og verdig avfattet, og jeg tror den vil ha en gunstig innflytelse på norsk opinion.

Hegna: Jeg har bare lest utkastet slik som det foreligger her nå. Drøftelsene har jo vist at det er forskjellige hensyn som her kommer inn.

Jeg er enig med hr. Kjøs i at det viktigste punkt er det hvor det sies at spørsmålet om hvordan norsk forsvar skal ordnes, er vår sak. Det er det viktigste punkt, og jeg er tilfreds med det.

Når det gjelder de forskjellige hensyn som ellers kommer inn, så har det jo vært nevnt flere, men jeg synes ubetinget det viktigste hensyn er at svaret ikke innbyr til en fortsatt noteveksling – «fortsatt brevveksling» får man kanskje kalle det. Det kan av og til komme i strid med andre hensyn. Det kommer f.eks. tydelig i strid med hensynet til hva vi skal si i forbindelse med Ungarn med tanke på den norske opinion. Jeg vil der komme til det resultat at det vil være det riktige å behandle spørsmålet om Ungarn på en slik måte at man gjør det klart at her hos oss er det en annen oppfatning av det spørsmål enn hos russerne. Men man må ikke legge det opp slik at russerne i neste omgang i et kanskje enda lengre brev enn det Bulganin har skrevet, får anledning til å komme med hele sin smørje av propaganda. De har en uhyre masse. Jeg tror det vil bli meget vanskelig for oss, hvis de kommer med den historien i et nytt brev, å si: Nei, det der, kjære venn, vil vi ikke gå inn på.

Men vi må gjerne nevne det på den måte som det er gjort i første omgang i utkastet, hvor man henviser til vårt standpunkt i FN der det kommer tydelig til uttrykk – at man for så vidt nøyer seg med å si at utviklingen har nok ført til – hvorledes man vil nevne det, er en sak for seg – men at man nøyer seg med å si at den utvikling som har foregått, har nok ført til at det er en annen stemning i det norske folk nå i forhold til Russland enn det var i tiden 1955-56. Men det primære hensyn forekommer meg å være at man ikke innbyr til noen fortsatt noteveksling.

Det kan kanskje sies en del om det siste avsnitt, og jeg er enig i at man skal uttrykke seg med en viss forsiktighet der. Men jeg vil samtidig føye til at det der jo er et viktig felt hvor forholdene kan legges positivt til rette selv med den stemning som nå er. Vi kan jo ikke se helt bort fra at det er etter affæren med Ungarn vi har hatt de forhandlinger som førte til avtalen om sjøgrensen i Varangerfjorden, og det er klart at det kan være forskjellige ting i naboforholdet som ikke bør utelukkes fra å få en behandling på en – la meg si – mer normal måte i forholdet mellom to nabostater. Det synes jeg er en meget viktig ting i forbindelse med forholdet til Sovjet-Samveldet, og det bør vi ikke se helt bort fra.

Når jeg nå bare har lest dette i farten, kan jeg for min del ikke si noen ting om de enkelte formuleringer nå. Jeg må også tenke noe mer på det. Jeg festet meg på side 4 ved 8de linje nedenfra, hvor det står:

«Det er imidlertid ikke nok bare å bygge på århundregamle tradisjoner og gammel sympati folkene imellom. Vennskapet må stadig fornyes på grunnlag av gjensidig respekt og tillit.»

Jeg kunne ha lyst til at det ble formet mer som et ordspråk, altså generelt – at vennskap må stadig fornyes på grunnlag av gjensidig respekt og tillit. Jeg er ikke så fornøyet med at vi sann uten videre skal uttrykke dette om det nåværende vennskap, – så meget mer hvis man tenker på den russiske oversettelse, – det er ikke så godt å vite hvorledes den vil bli, for de har ikke forskjell mellom bestemt og ubestemt form, og de kunne kanskje legge noe meget sterkere i det enn det som er uttrykt her nå. Jeg vil bare poengtere at etter min oppfatning er det aller viktigste å formulere svaret slik at det ikke innbyr til ny brevveksling. Jeg er enig i det at man kan se litt på formen. Formen kan jo for så vidt, hvis man ikke er varsom også på mange andre punkter, innby til ny brevveksling.

Harald Torp: Det var dette punktet om Ungarn. Jeg er enig i at det i svaret kommer med det som er konsipert om Ungarn, men jeg tror at man skal være oppmerksom på at nettopp det som står om Ungarn, gjør at dette svaret neppe blir offentliggjort i sin helhet av Moskva. Blir det offentliggjort i sin helhet, går jeg ut fra at det øyeblikkelig vil bli ledsaget av en stor russisk propaganda når det gjelder Ungarn. Hvorvidt den propaganda også vil bli adressert til oss i form av et nytt brev fra Bulganin, vet jeg ikke. Men om så skulle skje, vil vi vel kunne stå den støyten også. For hva de enn måtte propagandere fra Moskva om Ungarn, har det norske folk gjort seg opp en så fast oppfatning om hva som hendte der, at jeg ikke kan tenke meg at et brev nr. 2 fra Bulganin med propaganda av den art vil gjøre det ringeste inntrykk.

Om jeg skulle uttale meg om brevet i sin alminnelighet, ville jeg etter bare å ha hørt det opplest av utenriksministeren og fulgt med i manuskriptet her, si som andre talere har sagt, at det kan være vanskelig å gjøre seg opp noen desidert mening om man burde flytte et komma fra ett sted til et annet – hvilket jeg har inntrykk av at denne debatt i noen grad dreier seg om. Mitt hovedinntrykk av dette brevet er at det er et verdig og et sterkt svar. Og, la meg si, tildels et skarpt svar. Hr. Hambro synes altså at det er for skarpt – det er naturligvis en vurderingssak. Jeg for min part anser ikke *det* for å være noe minus for dette svar. Jeg tror ikke vi oppnår det minste mer i Moskva om vi «innballerer» alle disse litt skarpe uttrykk i vatt og bomull. Men at brevet på den annen side da ville svekke sin hensikt overfor den norske almenhet og overfor hele den vest-orienterte verden, er jeg ikke et øyeblikk i tvil om. Så jeg synes stort sett at dette er et vellykket dokument, og da vil jeg si at hvis nå utenriksministeren og Regjeringen går hjem og begynner å file på disse uttrykkene i for stor utstrekning, så mister dette brevet noe av den holdning som jeg synes er det beste ved det hele.

Kjøs: Jeg vil bare med et ord komme tilbake til dette avsnittet på side 3, som jo omhandler hvilke forsvarsmidler vi skal bruke i fremtiden. Det er det siste punktum som det her har vært pekt på burde formes på en annen måte. Jeg synes at formuleringen som den står er klar og god. Men skulle man gå til å innlate seg på å formulere den på en annen måte, ville jeg bare advare mot å velge en form slik at vi ikke lenger har vår fulle frihet når det gjelder forsvaret av vårt eget land. Det er det som for meg betyr det avgjørende i dette spørsmål. Vi må ikke oppgi noe som helst av vår frihet til selv å velge den måte hvorpå vi vil forsvare vårt land.

Vatnaland: Eg er einig i opplegget her. Det tek sikte på å gje eit svar slik at ein kan unngå at det fortsetter med denne brevvekslinga. Og eg må seia at eg stort sett òg er fornøgd med svaret slik som det er formulert. Det var jo tydeleg at brevet frå Bulganin tok sikte på offentleggjering, og vi må jo ha det for auga også her, og då får ein heller sjå litt bort frå dei diplomatiske formene. For eg trur at ein skal ikkje undervurdera det psykologiske ved det heller, når det blir offentleggjort. Eg skal ikkje gje meg av med å koma inn på korleis enkelte ting kunne ha vori

formulert på ein annan måte. Det overlet eg trygt til Regjeringa etter den diskusjon som har vori førd her. Men eg må seia meg einig med dei som har peika på at det som står på side 3 her i fyrste avsnittet, om forsvaret, det er det viktigaste ved det heile. Og der er eg heilt einig med hr. Kjøs når han meiner at det er greitt formulert slik som det står. Eg vil for min del heller sjå det som ein fordel at det står «sikre» i staden for «oppbygge». For vél ein den siste forma, «oppbygge», kan det tenkjast at dei kan finna ein utveg til å tolka det også å gjelda valet av våpen framover. Eg er einig med hr. Kjøs i at vi må vera varsame med å gjera noko forandring der.

Det var visst hr. Kjøs som nemnde den siste setninga i siste avsnitt på side 4. Eg kan ikkje sjå at det ville skada om det gjekk ut. For slik som det står, er eg ikkje sikker på at det verkar psykologisk heldig utover blant den store mengd av folket. Det som står på siste side om det som er under arbeid, kan ein seia, om utnytting av vasskrafta i Pasvik-elva o.s.v., det er jo ting som alt er ein realitet, men eg er ikkje sikker på om det derfor er nødvendig å nemna det her, for det står jo etter mi meining tydeleg nok i den førre setninga. Det førekjem meg at dei samarbeidsformer som ein herunder har nytta seg av, har vist seg å svara til hensikta, og må kunna brukast også i framtida. Skal det stå, vil eg liksom hr. Wikborg, tilrå at ein i alle fall stryk «andre spørsmål».

Alt i alt kan eg erklæra meg einig i det som hr. Harald Torp sa til slutt, at svaret er bra og at det er eit verdig svar.

Eg vil ikkje ha uttala noko om det kan vera nødvendig å ta opp att fleire gonger dette om Ungarn. Men me skal i alle fall ikkje stikka under stol det som er folket sin reaksjon på desse spørsmåla, når me gjev dette svaret til Russland.

Utenriksminister Lange: Jeg kan bare gi en liten opplysning om arbeidet med den siste setningen i første avsnitt på side 3, som er den sentrale setningen i hele dette dokumentet. Der hadde vi et tidligere utkast som ble drøftet i Regjeringen, og hvor den siste setning lød: – «må det bli hver enkelt regjerings sak å sikre forsvaret med de midler som den mener er best.» Men Regjeringen foretrakk uttrykket: «på den måte» fordi det uttrykket favner videre enn det som går akkurat på *våpnene*.

Hambro: Jeg tror alle er enige med hr. Kjøs i hva han uttalte om dette punkt.

Jeg ba om ordet for å si noe i likhet med det hr. Vatnaland uttalte nu. Jeg synes det vil være en vinning å følge hr. Wikborgs antydning, at man i siste passus på side 5 bare sier: – «Disse spørsmål», og at ordene «og andre» går ut, for da står der i hvert fall ikke noen invitt. Jeg skulle også anta at hr. Hegna har rett i at det vil være en vinning å gjøre uttrykket om «vennskapet» mer «ordsproglig» ved å si «vennskap» og ikke «vennskapet» – derved vil noget av det som ligger i uttrykket nu, falle ut.

Hva det angår å forme noten under et sterkt hensyn til den norske opinion, så vil jeg advare mot å la det hensyn være overskyggende. Dette er noget forbannet meget viktigere enn å tiltale den norske opinion. Det er et aktstykk som kan få en overordentlig betydning både nu og i fremtiden, og da er ønsket om at det skal tiltale

den norske opinion et underordnet hensyn. Det må jeg si, skjønt jeg også har hatt en viss forbindelse med pressen i tidligere tider. Jeg tror at man skal være meget forsiktig med å appellere til det nu. Jeg tror også at det gavner Norge om man gjør svaret noget mindre skarpt. Det er også en vurdering av en litt eiendommelig art at det vil være en vinning å gjøre det skarpere. Det er ingen som ikke vil at dette skal være *bestemt*, hvilket er noget annet enn at det er skarpt. Men jeg ønsker at det skal være «suaviter in modo», og det tror jeg man står seg på under alle internasjonale drøftelser. Den fornemmelse av skarphet som man gjerne vil ha, gir bare en stakket indre tilfredsstillelse, men utadtil betyr den uhyre lite.

Vatnaland: Når eg nemnde reaksjonen i folket, var det ikkje med sikte på at ein skulle forma svaret slik som folket vil ha det, men for å få gjort det klårt andsynes Sovjet korleis reaksjonen i folket er på desse spørsmål.

Harald Torp: Overfor hr. Hambro vil jeg gjerne si at jeg har aldri vært av den mening, og heller ikke gitt uttrykk for den at dette svaret skulle lages under det alt overskyggende hensyn til den norske opinion, men at det også må være medbestemmende med henblikk på hvordan dette svaret skal avfattes, for det er dog et poeng av betydning at det norske folk forstår det vi svarer på Bulganins brev.

Selvik: Dessuten skal man heller ikke se bort fra at denne aktivitet jo egentlig er en kamp om folkeopinionen i den vestlige verden. Man skal ikke se bort fra at *det* er et meget viktig poeng i saken.

Smitt Ingebretsen: Jeg vil for mitt vedkommende si at jeg synes dette utkast til svar stort sett er et godt og verdig svar, og jeg ser det som en stor fordel at det er holdt i former som alminnelige mennesker skjønner. Det er nødvendig at så blir gjort, og det er kanskje en av svakhetene nettopp ved de internasjonale drøftelsene at det så ofte ikke blir gjort – det trenges vidløftige kommentarer for om mulig å få folk til å begripe det som sies. Det er mulig at hr. Hambro kan ha rett i at en og annen liten knapphullsblomst kan man gjerne bruke, men stort sett må jeg si at jeg er vel fornøyd med dette svar.

Det eneste jeg vil sette et spørsmålsteget ved, er om det er riktig og fornuftig, som det har vært nevnt her fra forskjellige kanter, å foreta en sådan oppregning som den som står på siste side, av de ting vi har forhandlet om, bl.a. fordi disse tingene alle sammen er, kan man godt si, nabosaker, og jeg er helt enig i det synspunkt som er kommet til uttrykk fra utenriksministeren, at man skal være uhyre varsom med å reise spørsmål om spesielle forhold som begrunnes av naboskapet. Det har vært gjort fra Russlands side overfor andre naboer med et uhyre ulykkelig resultat. Det å diskutere nabospørsmål med Russland fremover skal man være meget forsiktig med, det er jeg ganske enig i. Jeg tror også at det er et vesentlig punkt at det, der hvor vi skriver om vårt forsvar, sies så sterkt som det overhodet er mulig, at vi selv må bestemme sikringen av forsvaret for vårt land.

Får jeg lov å komme med et spørsmål – det interesserer meg som prinsipp, og jeg har kommet til i disse dagene å tenke en del over det. Jeg så at vår formann kom med en analyse av Bulganins brev i en kronikk i Arbeiderbladet. Jeg har lest den med stor interesse. Men er det riktig, rent prinsipielt, at denne komites formann – mens Regjeringen beskjefter seg med et svar som dette – gir seg til å skrive en offentlig analyse og vurdering av det brev en skal svare på. Det kunne jo hende at det kunne føre galt av sted. Jeg vil ikke si noe om hvorvidt det er nyanser mellom det Regjeringen nå har foreslått som svar og det som formannen har skrevet. Men spørsmålet interesserer meg rent prinsipielt, for det kan etter min mening komme situasjoner hvor det ville være nokså uheldig om denne komites formann skulle være bundet av offentlig uttalte vurderinger i en sak som skal drøftes mellom Regjeringen og komiteen.

Statsminister Gerhardsen: Jeg er glad over den tilslutning som Regjeringen har fått til sitt utkast under drøftelsene her i utenrikskomiteen. Det er også kommet mange bemerkninger som det er all grunn for Regjeringen til å ta hensyn til når den skal arbeide videre med utkastet. For mitt vedkommende vil jeg si at jeg er særlig glad over det hr. Hambro har sagt. Jeg tror det er grunn til i høy grad å legge vekt på det som er undertonen i hele hans syn her.

Så vidt jeg forstår, er det ingen uenighet i komiteen om at vi skal prøve å forme svaret slik at det blir klarest mulig – det er den første oppgave. Men jeg vil også tro at det er riktig og nødvendig som hr. Hambro sa, å finne formuleringer som ikke er unødig utfordrende. Jeg tror ikke det er noe hensyn i forhold til den offentlige opinion, som gir oss lov til å være unødig utfordrende. Og når man snakker om den norske opinion, vil jeg minne om at det er temmelig mange i dette land som er redde, og som også kommer til å lese dette brevet nettopp under den synsvinkel at her må ikke det lille Norge kjekke seg for meget. Vi opptrer – om vi nå er i utenrikskomiteen eller i Regjeringen – som representanter for og som talsmenn for et folk, og jeg gjentar at vi skal opptre med fasthet og med klarhet, men vi skal ikke opptre unødig utfordrende, jeg kan ikke se at noen interesser er tjent med det.

Om jeg får si – i anledning av det som er nevnt om oppregningen på side 5 – at når den norske regjering har tatt med et par konkrete saker der, så er det for det første for å kunne benytte anledningen til å peke på en bestemt behandlingsmåte en gjerne vil ha for slike saker. Det dreier seg – som utenriksministeren sa – i det vesentlige om saker som allerede er under arbeid, og der vil jeg gjerne peke på, at når det gjelder de spørsmål som der er nevnt, og eventuelt andre spørsmål som vi kan ha behov for å reise eller som kanskje kan reises fra Sovjets side, vil vi helst at det samarbeid skal finne sted innenfor rammen av internasjonale institusjoner der hvor det er naturlig og mulig, og ellers ved direkte drøftelser etter mønster av de forhandlinger vi hittil har hatt om slike spørsmål. – Det er den side av saken.

Dessuten kan en vel oppfatte brevet fra Bulganin slik at det tilslutt faktisk inviterer til et opplegg fra norsk side om fortsatte drøftinger og fortsatt samarbeid. Vi ønsker ikke å legge oss åpne for slike drøftelser om politiske spørsmål, men hvis

en kan pense det over på noen av de praktiske spørsmål som vi allerede samarbeider om, så er der altså da en aldri så liten mulighet for at en kan unngå å få et svar som innbyr til å holde gående de politiske drøftingene.

Ellers tror jeg nok man skal være oppmerksom på at det er formuleringen av det omtalte avsnitt på side 3, som kommer til å bli studert med størst grundighet av Sovjet-Samveldet. Og jeg tror en skal være oppmerksom på at vi kan få et nytt brev med et spørsmål om hvordan Norge vil stille seg hvis det får tilbud om å plasere på norsk jord offensive angrepsvåpen. Det er det som, når alt kommer til alt, vel er kjernen i saken. Ut fra det synspunkt synes jeg det er grunn til å overveie den formulering som komiteens formann har antydnet, uten at jeg for mitt vedkommende i dag tør ta noe endelig standpunkt til det. Men jeg tror vi skal ha det i tankene at her står vi overfor det som er det delikate og vanskelige politiske spørsmål.

Langhelle: Det var det siste spørsmålet – dette ordet «sikre» eller «bygge». Jeg er ikke sikker på at ordet «bygge» er det beste. For i ordet «bygge» ligger noe av ekspansjon, og jeg vil ikke uttale meg om det i det hele tatt. Jeg kan tenke meg at det må være hver enkelt regjerings sak å ordne eller innrette forsvaret for sitt land på den måte som er best. Derved velger man et ord som ikke innebærer noe ekspansivt slik som ordet «bygge» gjør, men nærmest «innrette» eller «ordne».

Ellers vil jeg bare kort og godt si at det som står på side 5, reagerer jeg ikke på i det hele tatt. Jeg kan være enig i at ordene «og andre» går ut, men at vi ellers på disse områder hvor det gjelder naboforholdet, uttaler vilje til å forhandle om tingene, det synes jeg bare er en fordel i et brev som på de vesentlige punkter er avfattet klart og verdig.

Kjøs: Jeg var litt overrasket over det statsministeren nevnte sist, at det ikke var noen grunn til å skjerpe denne noten. Jeg har ikke oppfattet noen her i komiteen slik at det er gitt noe som helst uttrykk for det. Og det er jo Regjeringens utkast til svar vi har diskutert her, og som har – jeg tror så å si fra hele komiteen – fått tilslutning. Hr. Hambro har nevnt at det kanskje kunne avrundes noe i enkelte ord og vendinger. De fleste har ikke villet innlate seg på formuleringen etter bare å ha sett dokumentet her i møtet, men stort sett må man vel si at komiteen har gitt sin tilslutning til det utkast til svar, som Regjeringen har lagt frem, og da var jeg litt forbauset over at statsministeren ga inntrykk av at vi her hadde forlangt skjerpelse av hva Regjeringen har lagt frem, for det har da vitterlig ikke noen gjort. Men vi har sagt at den form som er lagt frem, er vi stort sett enig i, og at vi synes det er et verdig svar.

Johan Wiik: Det er sikkert riktig at det er kommet til uttrykk at det brevet som er kommet, trenger et svar. Men jeg synes det er grunn til å feste oppmerksomheten ved at det har vært divergerende meninger om hvordan enkelte uttrykk og vendinger i dette svaret skal være – det er sikkert nok. Og jeg vil nok si at når tyve mann sitter her rundt bordet, kan en ikke gi seg til å redigere teksten – det får Regjeringen gjøre selv. Men jeg vil gjerne gi uttrykk for at jeg er enig med hr.

Hambro i det han sa, at det svaret som skal sendes, må ikke sendes for å tekkes hverken norsk eller vest-europeisk opinion. Det må avfattes på en slik måte at det ikke vekker unødig strid og muliggjør at det kanskje kan bli fare for at vi får en ny henvendelse.

Formannen: Flere har ikke forlangt ordet.

Siden hr. Smitt Ingebretsen reiste dette spørsmål, som han berørte her i møtet, må jeg få si at det forekommer meg at det blir vanskeligere og vanskeligere å være utenrikskomiteens formann. Jeg hadde et innlegg i en debatt om utenrikspolitikk for et års tid siden, var det vel, og jeg la vekt på å understreke at jeg talte utelukkende på egne vegne. Det ble dengang meget sterkt kritisert både i debatten og i pressen. Det nytter altså heller ikke å understreke at man taler på egne vegne. – Når jeg skrev denne artikkelen og kommenterte det brevet som jeg gjorde, var det vesentlig fordi jeg syntes at pressen tok hele dette meget overfladisk, og der spilte det en ganske vesentlig rolle – det som også statsministeren nevnte – at man skal være klar over at det er en hel rekke mennesker i dette land, som er redde. Det var meget derfor jeg skrev, for å peke på hva der virkelig stod i denne noten. Men ellers kan jeg bare si til hr. Smitt Ingebretsen, at han får reise dette spørsmålet overfor presidentskapet, og så får presidentskapet bestemme hvor langt en formann i en komite som utenrikskomiteen kan gå med hensyn til å skrive og omtale utenrikspolitiske spørsmål. Jeg sier bare ganske klart fra at hvis det blir bestemt at han ikke kan skrive og ikke kan uttale seg, så får komiteen finne en annen formann.

Smitt Ingebretsen: Jeg har bare reist spørsmålet av interesse for den rent prinsipielle karakter det har. At det er vanskelig å være formann i utenrikskomiteen, det er klart. Jeg hadde nær sagt: Det bør også være det. Og det er nettopp fordi jeg mener at det bør være det, at jeg har reist dette prinsipielle spørsmål om i hvilken grad – om jeg så må si – formannen har anledning til å være privatmann når han uttaler seg offentlig om de ting som er til behandling her.

Formannen: Jeg vil være hr. Smitt Ingebretsen dypt takknemlig om han tok opp spørsmålet med presidentskapet, så denne saken kunne bli avgjort en gang for alle, slik at der ikke med visse mellomrom skal vendes tilbake til den.

Hambro: Nu sitter jo både presidenten og visepresidenten i Stortinget her, men jeg vil som medlem av presidentskapet allikevel si at jeg på det mest bestemte ville vegre meg ved å skulle stille opp bestemte regler for hva en komiteformann skal ha lov til å gjøre eller ha lov til å uttrykke en mening om offentlig. Det synes jeg ligger helt utenfor presidentskapets oppgaver. Det kan allikevel være naturlig at det blir drøftet i komiteen, men vi behøver neppe et tilstedevær av Regjeringen og alle dens håndlangere for å drøfte dette spørsmål. Komiteen vil imidlertid være det naturlige forum for en drøftelse av den art.

Formannen: Dermed kan vi vel anse debatten om dette spørsmål for avsluttet.

Jeg forstår det slik at Regjeringen ikke vil komme tilbake til komiteen med svaret, at den vil studere alle de overveielser og bemerkninger som er kommet til uttrykk i denne debatt, men at det ellers, slik som tidsspørsmålet ligger an, er vanskelig å komme tilbake til komiteen, hvis det da ikke skulle bli nødvendig å foreta endringer av vidtrekkende natur. Da går jeg ut fra at Regjeringen vil komme tilbake til komiteen, men ellers ikke.

Jeg minner om at ingen må forlate møtet uten å ha tilbakelevert sitt eksemplar av utkastet.

Møtet hevet kl. 11.20.